

СЕКЦІЯ «УКРАЇНОЗНАВЧИЙ ВИМІР У СУЧАСНІЙ НАУЦІ»

УДК [81'373.46:634]:811.161.2

ПОХІДНІ ОДИНИЦІ В ТЕРМІНОЛОГІЇ САДІВНИЦТВА ВІД СЛОВА «САДИТИ»

Кравченко Т.П.,

кандидат філологічних наук, доцентка,

доцентка кафедри українознавства,

Миколаївський національний аграрний університет

***Анотація:** порушено проблему становлення термінів на національній основі та входження їх до галузевих термінологій*

***Ключові слова:** термін, похідні слова, термінологія, суфікс, суфіксація*

В Україні із відновленням незалежності постала проблема становлення української термінології різних галузей знань на національній основі. Залежно від позамовних чинників формування термінів різних наукових сфер відбувалося або ж здебільшого на власному мовному ґрунті, або ж із використанням запозичених лексем чи інтернаціональних елементів. Тож біологічна та дотичні до неї термінології у своїй основі мають питому українську лексику. Терміносистема садівництва не є винятком із цього процесу.

Тут спробуємо комплексно дослідити як праслов'янське слово «садити» стало основою для творення цілої низки похідних термінів та установити зв'язки між ними в конкретній терміносистемі садівництва, що буде сприяти її подальшому унормуванню й кодифікації. Садівництво вивчає походження та закони росту, розвитку і розмноження плодових, ягідних і декоративних рослин [1, с.5], як наука і галузь потребує власної термінології, яка має постійно поповнюватися і уніфікуватися, тому постає потреба залучати нові мовні засоби для називання явищ, об'єктів і процесів. Терміном садівництва вважаємо похідну мовну одиницю, яка утворилася за наявним в українській мові словотвірним типом і позначає реалію галузі сільськогосподарського

виробництва плодів культур та співвідносна з її поняттям, а також виявляє певну сукупність ознак і є складником терміносистеми.

Загальновизнано, що терміни можна утворювати: унаслідок переосмислення (термінологізації) загальновживаних слів для позначення певного наукового поняття; перенесення готового терміна з однієї галузі в іншу (ретермінологізація); запозичення та калькування; використання наявних у мові словотвірних моделей або іншомовних компонентів для творення нових назв; використання словосполучень для найменування нових понять [2, с.629 - 630]. Ми розглянемо лише творення похідних термінів від загальновживаного слова «садити», багато з яких входять до ядра терміносистеми садівництва. Воно є словотвірною базою для утворення різних за структурою дериватів, які граматично є іменниками або прикметниками у складі терміносполуки. Утворення похідних відбувається за законами та типами українського словотвору здебільшого на основі морфологічного способу – афіксації, зрідка осново- і словоскладання.

Найпродуктивнішим способом творення галузевих термінів є суфіксальний. Найцікавішим є утворення похідного слова чоловічого роду «сад» внаслідок відсікання дієслівного суфікса, що в подальшому стало ключовим в багатьох термінологіях, зокрема біологічній, садівництві, ландшафтного дизайну тощо. У терміносистемі садівництва воно звузило своє значення та набуло чітких меж: «спеціально відведена значна площа землі, на якій вирощують плодів дерева, кущі тощо» [2, с.1094]. Зрідка нульовий афікс притаманний іменникам жіночого роду, зокрема від префіксальних дієслів «розсадити» і «присадити», як-то: *розсада, присада* (у значенні «прищепа» як професіоналізм).

Продуктивним словотвірним типом в утворенні суфіксальних похідних від дієслова «садити» і його фонетичного варіанта, що позначають опрідметнену дію або специфічний виробничий процес тривалого характеру, є словотвірний тип із суфіксом **-нн-**, варіанти **-інн-**, **-анн-**, **-енн-**, пор.: *садіння, садження*. Від префіксального дієслова «насадити» на означення результату людської діяльності виник термін: *насадження*. Менш вживаним типом, який поступово переміщується на периферію термінології, утворені від дієслів «висадити» і «посадити» терміни з суфіксом **-к** із тим же значенням, напр.: *висадка, посадка*.

На позначення наслідку дії з використанням суфікса **-ок** утворилися терміни: **висадок, відсадок**, а зняряддя праці – суфікса **-лк-**, *саджалка*.

Суфікс збірності **-ин-** для означення сукупності продукції саду, *садовина*. Цей термін був штучно вилучений із українського термінологічного обігу, а наразі його вживання актуалізувалося.

Зафіксовано із коренем сад- термінів – назв осіб, які займаються певною діяльністю, за допомогою суфікса **-ик**, та фемінітива – **-иц-**, напр.: *садівник* – *садівниця*; на означення результатів праці людини: *розсадник*.

Терміни-іменники «садівник» і «розсадник» стали основою за допомогою питомого суфікса **-ств-** (**-цтв-**) утворені іменники, які називають галузі сільського господарство (*садівництво, розсадництво*).

Треба зазначити, що найпоширенішим способом творення дериватів від слова «садити» є суфіксація. Ці словотвірні процеси відбувалися у загальновживаній мові, а у термінології похідні слова почали об'єднуватися споріднені гнізда. Вважаємо, що такі терміни є породженням зміни первісного значення відповідного загальновживаного слова української мови в певному термінополі. Вони ввійшли до термінології садівництва внаслідок «відсікання» частини значення та надання йому чіткого визначення (дефініції) та потрапило до ядра аналізованої системи. Причинами використання слів із загального вжитку у термінології О.Стишов називає «тісний взаємозв'язок та постійний взаємообмін» між загальнонародним лексиконом і словником науки та «прагнення до мовної економії», що є дуже важливо у науковому стилі [3, с.13-14].

Список використаних джерел:

1. Вакал А. П., Литвиненко Ю. І. Садівництво [Електронний ресурс] : навчальний посібник / А. П. Вакал, Ю. І. Литвиненко ; Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. – Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2023. – 102 с.), 5 с.
<https://repository.sspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cdf3d9f1-7435-42b2-9a90-63feeea8aea3/content>
2. Етимологічний словник української мови: В 7 т. – Т. 5: Р–Т / Ред. кол.: О. С. Мельничук (гол. ред.), В. Т. Коломієць, Т. Б. Лукінова, Г. П. Півторак, В. Г. Складенко, О. Б. Ткаченко; Укладачі: Р. В. Болдирєв, В. Т. Коломієць, Т. Б. Лукінова, О. С. Мельничук, В. Г. Складенко, І. А. Стоянов, А. М. Шамота. НАН України. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. — К.: Наукова думка, 2006. – 705 с.
3. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) : монографія. К. : Вид. центр КНЛУ, 2003. 388 с.

Abstract: *The problem of the formation of terms on a national basis and their inclusion in industry terminologies is raised*

Keywords: *term, derived words, terminology, suffix, suffixation*